

գաղափարին, զոր դուք եւս Ձեր նամակին մէջ ամբառն շիրմօրէն շատագոյնած էիք :

« Ներփակ Ձեզ կ'աղարկենք հարիւր բուպի եւ կը խնդրենք որ հաճեք զայն յանձնել Անիի պեղումներուն ավակցող մասնախմբին : Մեզ՝ Հայոցն՝ համար էական նշանակութիւն ունին բոլոր ճիւղերը որ կը կատարուին մեր անցեալը իր ամէն ձեւերով երեւան հանելու համար : Փրոֆ. Մառ, եռանդով մը եւ ձեռնհասութեամբ մը, որ արժանի են մեր երախտագիտութեանն ու հիացմանը, լոյս արեւուն կը հանէ մեր նախաշայրերուն փառքին ու տաղանդին նշխարները՝ որ Անիի աւերակներուն տակ ցարդ կը մնային թաղուած. Հայոց պարտքն է հօգրապէս ավակցել այդ գործին, որ դժբաղդաբար դեռ չէ գտած այն բովանդակ ոգնութիւնը որուն պէտք ունի եւ որուն արժանի է :

« Ինքուրդս, չունենալով իր տրամադրութեան տակ միւս միջոցներ, կ'աղարկէ այս համառ գումարը, բայց եւ կը խնդրէ Բագրուի Հայոց Կուսուրակն Միութենէն ուշադրութիւն դարձրնել այդ գործին վրայ եւ ընել ինչ որ կարելի է որպէս զի Կովկասի Հայութիւնը լայնորէն օժանդակէ այդ բազմօգուտ գործին : »

Այս նամակին հետ, որ կ'աղարկուի Ընդհ. Ժողովէն քիչ յետոյ, պիտի զրկուի նաեւ Բագրուի Հ. Կ. Միութեան՝ կէսը « Պաղտասար Աղբար » ի ներկայացման հատոյթին, որուն միւս կէսը պիտի յանձնուի Օրմանեան Պատրիարքին հրաւերով ի նպաստ Թրքահայաստանի սովելոյց բացուած հանդանակութեան :

Խորհրդին գանձապահ Պ. Հ. Մելիքեան, ներկայացուց Ելեւմտեց հաշուեկէշիւր : 1906 մարտ 31(ին մինչեւ 1907 մարտ 31, Միութիւնը ստացած է 10,459 ֆրանք (երկու բարերար անգամ, 5000 ֆրանք, 11 մշտական անդամ՝ 2750) ֆր., 37 անդամ՝ 970 ֆր., նուէր՝ 50 ֆր., Նուագահանդէսէն՝ 357 ֆր., պարահանդէսէն՝ 2030 ֆր. Մեռնողի պանքայէն, ուր կը մնայ Միւս, թեան գրամը, տոկոս՝ 112 ֆր.) + Մարքը՝ 2688 ֆր. — Մարտ 31(ին մինչեւ Մայիս 16, Միութիւնը, ունեցած է երկու նոր անդամներ, որոնց մին 250 ֆր. տուած է, եւ միւսը 2000 ֆր. արձառնաբերուած :

Ընդհ. Ժողովը որոշեց՝ ըստ Կանոնադրու-

թեան՝ Միութեան շրամագլխին 20 0/00 արժեւթղթի վերածելով պահել Քրէտի Լիօնէ դրամատան մէջ՝ իբր « Փօնդ » :

Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ վերանորոգ նորոգիին երեք շրջանաւարտ անդամներ, ՊՊ. Իսկնետէր, Մելիքեան եւ Զոպանեան :



Ք Ր Ո Ն Ի Կ

Ասով Եւրեանեան, Հոգեվարի եւ Յոյսի քահներ. — Ռեքեոս Պեքպեհեան. — Անարդար տեղութիւնը :

Ասով Եւրեանեան, Հոգեվարի եւ Յոյսի քահներ. — Եւրեանեանի նոր հատորը, մինչեւ ցարդ իր հրատարականքներուն մէջ՝ ամենէն հարուստը եւ բազմազանը, սահմանուած է փառաւոր ու յաւերժական կեանքի մը՝ իբր մեր ժամանակակից բանաստեղծութեան ամենէն չքեղ, ամենէն տոմիկ եւ ամենէն ուժեղ էջերէն մէկը : Դիւցազնօրէն եւ Հայոցդիմելու շարքը երեւան հանած էին ճշմարիտ գիւցադներգանք բանաստեղծ մը : Այստեղ՝ Եւրեանեան կը յայտնուի քնարերգու. բայց գեղեյկագիտութիւնն ու ներշնչումը միշտ նոյնը կը մնան. ինչպէս որ զուտ գիւցազներգական էջերուն մէջ քնարերգութիւնը կ'իշխէր, այս քնարերգական քերթուածներուն մէջ ալ գիւցազներգական շունչն է որ կը տիրապետէ : Խառնուածքի կուռ միութիւնը՝ Եւրեանեանի յատկանիշներէն մին է ազգէն, յատկանիշ մը որ այդ քերթողին ուժը կը կազմէ, եւ՝ կերպով մը՝ թերութիւնն ալ, որովհետեւ իր բոլոր էջերուն մէջ ներշնչուին ու ձեւը միշտ ինքնանման մնալով՝ այդ բանաստեղծութիւնը ճապուկ աշխատութեան մը, անակնկալ յայտնութեանց, հակապատկերներու հրապոյրը չունի բայց գեղեցկութիւնը որ կայ այդ միութեան մէջ, այնքան բարձր է ու հզոր՝

որ զանգառելու պատճառ մը չունինք անոր մշտանդին ինքնաշայտումէն : « Հոգի » մըն է աղչելու , խորիստ , մաքուր , որ կ'աղաղակէ իր ցաւը , գայրոյթը , վրէժի ծարաւը՝ հանգէպ հայրենի աղէտաքին , եւ իր հրճումը , զորովը՝ հիացումը անոնց համար որ կը պայքարին՝ եւ այդ աղաղակը զմայլելի է իր նշխունի քաղցրութեամբը , որքան զայն արձակող զգացման զօրութեամբը : Ըսել չէ թէ միութիւնը զոր կը նկատեմ Եւրոպականի մէջ , գերծ եղած ըլլալ ամէն բնայրջումէ , առաջին օրէն իսկ վերջնապէս պատրաստ ցատքած ըլլալ քերթողին մաքէն՝ ինչպէս ինն օրերու Աթենասը՝ համակ սպառազէն՝ ժայթքեց Արամազդին ուղղելէ : Այս հատորը հայելին իսկ է այն բնայրջութեան որմէ անցած է Եւրոպականի տաղանդը . առոր մէջ կը գտնենք կտորներ այլ եւ այլ ժամանակներու մէջ գրուած , սկսեալ առաջին քերթուածէն (Կոստաւ) որով բանաստեղծին անունը յայտնուեցաւ հայ հասարակութեան , մինչեւ վերջին ամսիպ կտորը (Ասպետիկ երգը) դեռ քանի մը ամիս առաջ գրուած : Ակներու է այդ բնայրջութիւնը , բայց եւ շատ պարզ . Եւրոպական իր ճամբան գտած է՝ կարգալով վերնարընը , Մեթերլինքն ու Հանրի աը Բենիէն . իր առաջին արտադրութիւնները այդ վարպետներու խորին ազդեցութիւնը՝ մերթ նմանողութեան , փոխառութեան հասնելու աստիճան՝ ցոյց կուտային . անոցմէ մէկ քանին միայն Եւրոպական մտնուցած է այս հատորին մէջ , Կոստաւ , Աւերուսի գիշեր , Թաղուր , Յոգնուրիւն .

... Ու մօտաւոր աւ հեռաւոր բաղաններուն բոլոր մանազանքներ նուիրակման , Երկարօրէն , մանազանօրէն ու բարեպաշտօրէն , Աւերուսի այլի ու ամայի զլեւելման մէջ բախմ քի՝ Բարեկամ մը , անատներու եղնիկներու ու լիճներու կարապետներուն Ու երկայն աւ հաւաւոր ծառերուն ու հովերուն հետ , Երկարածուրիւնով իր բարեկամը կը քաղէ ... Գիշէկ քի հեռաւոր ու մօտաւոր բաղաններ բոլոր Օրնուրն ու մարդերուն ոնիրներէն Բանդուկեան... Կարապետներն աւ խաբեաւ եղնիկները հովերուն մէջ խեղդուեցան . . .

Այդ կարգի կտորներուն մէջ՝ զոր Եւրոպական ընտրած է այս հատորին մէջ մտնուելու համար , յիշեալ վարպետներուն ազդեցութիւնը միշտ զգալի է , բայց անոնց մեծ մասին մէջ այդ ազդեցութիւնը արդէն ազատ ու ինքնատիպ ձեւով մը կրուած կ'երեւնայ : Յետոյ՝ Եւրոպական բարոյութիւն իւրացուց ինչ որ առած էր այդ եւրոպացի վարպետներէն , եւ իր միւս քերթուածները միմիայն իրն են , թէպէտ եւ միշտ պահելով խնամութիւն մը այդ մեծ բանաստեղծներու գեղեցկագիտութեան հետ , եւ աստիկա շատ հասկնալի է , որովհետեւ՝ հակառակ իր զուտ եւրոպական զարգացման , Եւրոպական խորապէս «արեւելցի» է երեւակայութեամբ եւ զգայնութեամբ — Եթէ ոչ մտածմամբ եւ ճշակով զոր Արեւմուտքի հետ չփմամբ է կերտած : Իր հոգին սուղակի կը սերի այն ինն երգիչներէն որք , Մեթերլինքն եւ վերահարըն ու Նոյն իսկ , Թեպէտ նուազ չափով , աը Բենիէն , տալապայմանին , ծայրայեղին , խորհրդաւորին ու յանգուգին , գերագոյն նորութեան եւ գերազոյն յուզման համար իրենց ունեցած տարիանքովը , շատ մօտ են Արեւելքի ինն պուէտներուն . անոնց բանաստեղծութեան ներգործութիւնը Եւրոպականը կ'առաջնորդէր զէպ ի իսկական աղբիւրն այդ բանաստեղծութեան , զէպ ի Նոյն իսկ հարազատ իսկութիւնն իր խառնուածքին մէջ թաղուած արեւելեան առնաւորութեանց : Այնպէս որ Եւրոպականն այս հատորին այն հոյակապ էջերը որ կը տնտնաւորին Արիւն , Ափ մը մոխիր՝ հայրենի օրն , Յիշատակ , Գրութիւն , Արիւն եւ որ կը ձեւեն , Հայրենի աղբիւր , Արցունքներ , Խաւար , Ծարաւ , Եւ Երգելով կ'ազգն մեռելի , Սուրիս կայծերուն աղբիւր , Ասպետիկ երգը , ինչպէս եւ Դիւղաւորներն եւ Հայրողիներուն գեղեցկագոյն կտորներ — Արեւելքի քնարերգութեան ուղեւորուն իսկ կը կրեն՝ եւրոպական ճաշակի քուրախին մէջ զտուած , բայց իր ինքնութիւնը հզորապէս պահպանելով :

Հերետիայի նուիրած յօդուածիս մէջ , Գանալով բանաւեւել ինչ որ հիմնական տարբերութիւնը կը կազմէ ռոմանթիկ ու դասական գեղեցկագիտութեանց , դիտել կուտայի թէ

Արեւելքի բանաստեղծութիւնը ընդհանրապէս բոմանթիկ է, — բայի պարսկականէն . Նար- ճանեան, իբր ճշմարիտ Արեւելեան միտք, առ- խառնօրէն ոռմանթիկ է իբրմէ աւելի ոռման թիկ բանաստեղծ չնեց ունեցած, նոյն իսկ անոնց մէջ որ պատմականօրէն « ոռմանթիկ » կոչուած չըջանին ապրած են . իր արուեստը քաղաքակ- ներական է գառականին : Մեր Ակնը կրնայ պարծենալ որ տուած ըլլալէ յետոյ այն հրաշալի դասականը որ Քուշակն է, մեր օրերուն մէջ տուաւ Հայութեան՝ այս հերարձակ, մրրկալուռ ու փայլաւորացայտ՝ ոռմանթիկը՝ որ Նարճան- եանն է :

Ահա քանի մը հատուածներ . Լն աղուոր- ներէն եւ որոնց մէջ Սաղմոսերգոյին ցաւազին ու միանգամայն հրաշունչ քնարերգութիւնը կը վերապրի կարծես .

Աւա՛ղ, առաջ արեալոյս մը կար որ քաղցրութեամբ
կը ծագէր,
ու իմ յախտեմական երազս երգանլօրէն
Անկէց լեմծի մսածումիս համար ծաղկադուստր կը
յօրինէր՝
Եւ նշաններ իմ բաց նակասիս եւ քնար ման-
կական .

Աւա՛ղ, առաջ արեալոյս մը կար որ բուրասանի
նման կը ծաղկէր,
Երբ անմեղութեան աւազանը հայելին էր իմ հոգիս,
Երբ լինեալս եղեգները իմ բունչիս մեղեմ խաղա-
ղօս թիւնը կ'երգէին . . .
Երբ մայրական ծոյսին սփիններ յախարացումն էին
տրուկներուս,
Երբ աղամանդէ լուսնկան առաւելալս էր եւ մսա-
ծումս անագին,
Եւ կապոյս խորութիւնը անջային ջուրեղուն
Աստուածային ապարանքն էր իմ դողդոջուն եւ
պատանի սուտերս . . .
Բայց այսօր, բայց այսօր, ես այդ ամենուն առ-
ջեւեմ
Սարսափահար եւ այլուրներս փակած կը փախչիմ,
Վասն զի գիտեմ որ բոլոր արեալոյսները՝ Նուիրա-
կան հողին
Տարիներէ ի վեր մեր արիւնքն են կարմիր .

. . . Հայրենի տուն, հաւասար՝ որ մահես յետոյ
digitised by

Քու աւերակներդ սեւին վրայ՝ իմ հոգիս
Պիտի գայ, որպէս օտարակ մը օտարակ,
Իր դժբախտի երգը եւ արցունքը լալու :

Բայց ո՛վ պիտի բերէ, ո՛վ պիտի բերէ, քո՛ւ,
Քու արգալան մոխիրդ տփ մը մոխիր,
Մահուան օրը, իմ քրտու դազաղիս մէջ .
Հայրենիս երգողի իմ անխնին խառնելու . . .

Այդ յիշատակը մանկութեան ցինջ օրերուն՝
Ակնայ զուարթ հովիտներուն մէջ ծաղկած,
այդ յիշատակը որ կը ցցուի՝ կէս-իսկական, գրեթէ
երազային եւ անով աւելի եւս յանկուցիչ, ու
հրապուրով մը որ անգութ է որքան քաղցր՝
երբ կը շրջայ աղջմուղջներուն վերեւ Աղետ-
քին որ եկաւ ծանրացաւ հայրենիքին բոլոր
ծաղիկներուն, աղբիւրներուն ու արշալոյսնե-
րուն վրայ, այդ յիշատակը հին օրերուն որոնք՝
որքան ալ չըլլային օրեր ազատութեան՝ գեթ
խաղաղօրէն կը թաւալէին հայրենի հողին գո-
րովոտ քաղցրութեանը մէջ, Նարճանեան յա-
ճախ կ'երգէ այդ յիշատակը՝ զմայելի շնչադրով՝
ինչպէս « Արքունքներս » առղին կամ մահա-
ւանդ « Հայրենի աղբիւր » ին մէջ, հնդիկ քնա-
րերգութեան ամբողջ մաքրութեամբն ու քննը-
շութեամբը տողորուն .

. . . Ձեմ մտցած գեղ, ո՛վ հեռաւոր ու եղբայ-
րական աղբիւր .
Կը յիշեմ՝ երբ կազայի թրջել եւ ջուրդի խոր-
հուրդներուն առջեւ՝
Իմ երգանիկ զօւ աշուրներս ու նակասս պայծառ
Եւ դուն, գորովագութ՝ ազատութեան մսածումին
նման,
Իմ արեւս ու կեանքս ու հոգիս կը քաղցրացնէիր...
Երբ իմ քեւերս դեռ չէին կոտրած սա՛ յուսանա-
սութեան ապարամքներէն,
Երբ նայումսներս ուրախութեան կը փակէի՝
Մեզուած յաղթանակներու արեգակին ի տես . . .
Ձեմ մտցած այն առուակը սկիւն մամուռով
Որ երգող հասանքին առջեւ կ'ափսուէր,
Եւ ես մանկական քաղցրովս՝ երազելէն՝
Իրեն նմաբէն օտարանով ու գինովութեամբ կ'եր-
բայի,
Ինչպէս կ'երբան անոնք որ սպասուած ժողովն
կ'ուզեն հասնիլ .

Բայց դեռ կը հոսի՞ս արդիօք. ո՞վ հայրենի աղբիւր,
Այնչափ յսակ ուշափ ետ արեալսն իմ անցնալիս
Դեռ վնի՞ս են արդիօք սա ջուրերդ ճին օրերու,
Առ Բու ձայնդ դեռ ե՞րգ մըն ե քե աղաղակ մը
վրէժի . . .

Այնչափ արդիօք, քե՛ւ, չկեա՞նք, մեր արեւալիւրի
օրերուն մէջ,
Դառնացնելու Բու պարծառութիւնդ արմատնդ,
Իմիններուս անմեղ արեւնե՞ն՝ Բանի մը կարթիկ
արեւն . . .

Ու կարդացէ՛ք այն սքանչելի էջը որ Գրառ-
քիւն տխրողը կը կրէ . անոր մէջ Պայեառեալն
դառն հեզմութեան մէկ արձագանքը սրտի լը-
ւաք, Յորտ աղաղակն յիշեցող չեղտի մը խառ-
նուած .

Տե՛ր, հիւանդներուն եւ լուսածներուն անարեւ
Ոնրագործներու ու իրենց տուրեալն սարսափը հե-
ռացուր,
Այն ջուրերդ բոլ Բիշ մը իրենց կասաղութեան
հանգրտսին,
Որպէս զի մահապարտներ, ամսամսի նաւերուն
մէջ,
Թեւ Բեյի անթելով, բայց գոնէ խաղաղութեամբ
պզկարին . .

Այն բուսածներու անմահութեամբ քանիքներ զիսեմ
Որոնց սալ ազնուական սերունդներ բազկասարած՝
Գու աւետարանական ու խառնեալ ցարեանիդ
Առ սպիտակ ու երբեք չհասնող գրութեանդ կը
սպասեն . . .
Զարիւրդ ոգիներ, անաւաթիկ, դաւեթեր հողհեղին
Առ անա արիւն Արարածին կասարներ կարմրուց...
Առ անաւաթիկ որ դժոխային մանգաղներդ սուլիկ,
Անմահներու վիզերուն ի խնդիր հորիզոնին մէջ կը
զայաւորին . . .

Բայց անոնք որ երաճանախի ամբողջ դրօշը
չեն ճանչնար, այդ կարոնելն պէ՛տք չէ են-
թաղելն թէ այդ բանաստեղծը չեղեալային ցաւը
ողորտու կամ անցեալին յիշատակներուն քաղ-
ցութեան ոգու միջն արտաստելու մէջ յամե-
ցող մըն է . իր երգին հիմը՝ տարփողումն է
պայքարին, ճիշտ է վրէժին . աւետումն ան-
հրաժեշտ յաղթանակին . — Ընդհանգառակն՝ հոս
այս հատորին մէջ՝ առաջին անգամն է որ քնար-

երգակը, մերթ խանդաղատած՝ Իրազանքի պա-
հերուն արտին խորերէն բարձրացող քնքուշ
ձայներէ, անձնատուր կ'ըլլայ այդ կաթողին
քրտագեղութիւններուն . դիւցազնական ուղիորդ
չ'ուշանար որոտալու, հո՞ս ալ, կազմելով միշտ
գերազոյն երկը այդ ճնարին . չէ՞ որ ինքն իսկ
բանաստեղծը, զմայլիլ շերթուածի մը մէջ,
կը գտէ .

Մոռացումներու մոխիրին մէջն է որ զեկ պա-
սանքեցի ,

Ո՞վ երկբայելի, ետեւուր ու սնոյն Ան .

. . . Ոչ ալ զեկ երգեցի, ո՞վ երկիններու ան-
դուրսկան կապոյն .

. . . Ոչ ալ զեկ, Արեւելիք, աստուածներու եւ
հուրներու ծննդալիւր ,

. . . Ոչ ալ ձեզ, Արեւմտեփ թեապաւոս Ոսաններ,
ուր Մեծեր կը ծնանին . .

Ոչ ալ զեկ, մեհենալան անցաններ եւ վիտակ-
ուող բարկութիւնն սարսափաւոր ծախեր . . .

. . . Ոսերուն սակ աւերակներ եւ տեսնո՞ւ, եւ լու-
սամուտէս դուրս հազարաւոր մոգութեան . .

Այն տուրեւ եղայցն . . ձգեցիք զիս, ո՞վ ճարտարան
կապաններ, դեռ տուրեւ կը եղան . .

Այն բանաստեղծի աշուրներս արի՛ւն, արի՛ւն արիւն
է որ կը ծնանին . .

Հոյակապ էջեր են՝ այդ շարքին մէջ՝ Խա-

ւար, ուր երգիչ-մարտիկը՝ կարծելով մահը
մոտալուտ՝ զինակցի մը կը յանձնէ իր հրա-
ժեշտի խօսքերուն հետ՝ իր վերարկուն, իր
ցուպը, խաղողի ողկոյզն ու հացը՝ հայրենի
հողէն բուսած, ու ճնարը եւ սուրը . — Եւ
երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ, ուր զինուոր մը՝ եր-
թալէ առաջ նկատել կուրս մութ ու իսառա-
ւոր խորհուրդին մէջ՝ երգ մը կը հայցէ սուրբ
պայքարը երգիչ բանաստեղծէն . եւ մահաւանդ
Ուրիս կայծերուն առջեւ, խորիստ փառաբա-
նութիւն մը անարդարութեանց վրէժնեղբ
Սուրին .

...Նախանքներու միջեւ ինձ Բու եղիւներդ անա
կ'երկարին,

Ո՞վ իշխանական, անաւոր, եւմարիտ ու բարեկամ
Սուր,

Ու սնարիս հրազեհեաւ ու կեանքիս երջանկութեանցը մեջեմ
Միտ մահալճիւր գտած եմ ինք դարանակալ
սնրին...
Եւ կը սիրեմ զինք, դուն՝ Արդարութիւն եւ բար-
բարոս,
Դուն որուն կայծկեալը ստկում մըն է եւ խա-
խոյս մը մըսնցամայն,
Դուն որուն ժամգը անհաւելի պարտութիւն մը
ամօքաբեր,
Դուն որուն դադարը սեղանում մըն է գեղ պառ-
տազ ձեռքերուն...
... Եւ այսպէս մեռի ինչպէս իմայ, իմ դողոս-
ջուն եւ զայրացկոտ ձեռքերուն մէջը լսեմք,
Քու լուսեան կայծերովդ երգեալուն է՛ն յաղթականը
կ'երգես,
Եւ շարժումեղ եւ շունչեղ եւ շողիւնեղ անաւա-
սիկ սը դուս կը ժայթի
Վոխիմ բարոզը, ազատութեան՝ բուրմունքը եւ
փառքը կերին մարդուն...

Այդ շարքին ամենէն հզօր ու տարօրինակ
էջը — Թէպէտ եւ դժբախտաբար՝ ամենէն անհա-
ւասարն ալ՝ որովհետեւ կան հոն աւելորդ կրկ-
նութիւններ եւ քանի մը թոյլ հատուածներ, —
Ասպէսին երգն է, ճապուկ, բոցաջալոտ, հողմա-
սլաց զերթուած մը, ուր արար մօպլաքաթիւ-
րուն կրակէն կայծ մը կայ ինկած . Երբվարը,
որուն կ'ուզէ բանաստեղծն իր երգը եւ որմէ
կը հայցէ զինքը թողնել, տանիլ անցնել հայ-
րենի հողին մէկ ծայրէն միւսը ու հասցնել մին-
չեւ Նպաստակը, այդ երբվարը՝ երգչին մտա-
ծո՛ւմը խորհրդապատկել կը թռի .

... Միտ բառաւուս պիտի սուրաս, ո՛վ Երվար,
Եւ պղծեմ պայտերեղ կայծեր եմ որ պիտի ծաղկին,
Ու մեր վազը բոգ գեղ հերոսներու պէս արբեցնէ,
Ու հով խմեմ, հովուն նման անհունօրէն քեւաւոր :

... Քու կաքնաքոր մարմինդ կեանքիդ կրակն
կ'եռայ,
Եւ քու ազիդ ջրվեմ մըն է՝ գաւակեղ վար մըր-
կահոս,
Աչեւուդ մեզն երկու բունկած աստղեր կը շողան,

Ու պայտերուդ դոյրքը զարհուրանք է որ կը կռանէ :

... Մտալ չունիմ ձեռքերուն մէջ, ազա՛ս եւ դուն,
Ես միմիայն լանջիդ վրան շուտանալալ
Մատըններու փայտութիւնն է որ կը բալիմ,
Մեղեհու պէս՝ միսիդ վրան յորդանոս :

Ոչ ամեն ունիս ոչ երասան երախիդ .

Առաջ բաշեղ ալիք մը վարս ձեռքերուն մէջ կը
բաւէ,
Ոտըներս ըզնեղ գրկող ասպանդակի պէս չունին
Միայն բամբուլ է վրայ, արծաթէ բամբուլ մար-
գարայեռ :

Ես հայրենի հովիտներուն կարօտն ունիմ, կարօտն
ունիմ,
Բայց աստղածոր երկնքին տակ կանգ մի՛ առնեմ,
Երվա՛ր,
Քարայրներու առջեւէն սուտերի մը պէս պէտք է
անցնիս,
Անտառներէն, ճնճ սններէն, այգիներէն ալ անդին :

... Ճամբուս վրայ քերես հին մեռելներ ոտքի
ելլեն,
Իրենց պատանքը ուտեցուն եւ ձեռքերէն ինձ եր-
կարուող,
Ու մօտեման տառապեալիս՝ ականջիս վար փր-
փաշալ
Իրենց սերերն եւ վերեմին անմոռաց, բայց մի՛
կեմար, երվա՛ր :

... Ա՛հ, կը պատեմ ես զինք, անստասիկ որ
աստղօրէն կը թռչիս,
Կայծակին չափ արագ ես եւ անոր չափ ալ ազատ,
Հովին մեջէն հովին հետ, արծիւներ եմ հախիւ մէջ,
Ես ասպեղ եմ եւ գերիդ, նպաստիկս բարձրացու-
րիս :

... Ես խնայի բառամբակ շէղ մարմինդ կատարէն
Որ կայծարնակ պայտերդ, մեր վազին մէջ մինչեւ
այսօր,
Քանի՛ անգամ, քանի՛ անգամ ոսկորներ եր սը
փռեցին,

Ու բայ կոպերը զանկերուն ինն նպայեան. սեսա՞ր
դուն :

Ես լսեցի կ'ըսեմ՝ երկարներեք ճարճասիւնը կը-
մախմանաւ, Բայ լսեցի : Ես անխոս եմ : Կանգ մը՝ առնեմ,
Երկա՛ր, Հոգիի մէջ ճեմծծումն ես կը քաղեմ անցնդափութ,
Խող զայրայրս միայն ապրի՛, կանգ մը՝ առնեմ :
Երկա՛ր :

... Լուսածաղիկն, վազիկ մէջ, լեռնապագայի մը
վրայ : Նոր ըմբռնեմ պիտի տեսնեմ, Գոր հսկանեմ,
Գոր հետեւեմ, Ուրիները ճառապանքին, ու քեմտեմքեմ այս
դարուն մէջ Արեւնի մէջ եմ ծնած, եւ ամօր մէջ զայրացած,
եւ արեւնով կ'ուզեմ մեռնիլ :

... Օ՛, արեւոյդը ծաղկեցաւ, ես տպեցի եմ
եւ գերիկ : Զառիվերը դժուարեմ ե բայց հագագի հող հաւունջ :
Պեճեմ ե քաշիլ. ճի՛գ մըն ալ. հուրեմուն հեռ
առաւօսյն : Կանգ մը՝ առնեմ, ես ծառա եմ՝ ինչպէս եւ դուն՝
յաղրուքեմն :

Դիւցազնօրէն անթիւ զրած յօգուածիս
մէջ՝ ի վեր հանելէ յետոյ այդ թերթաւածին մեծ
արժանիքները, նկատած էի քանի մը մանրա-
մասնութեան թերութիւններ. այս հատորին մէջ
Եւրոպեան ինքզինքը կը յայտնէ անհունապէս
աւելի կատարեալ : Լեզուն աւելի մաքուր է,
աւելի հարազատ ու ճոխ հայերէն, կարծես չա-
րահաններու լեզուն՝ աշխարհաբարի մէջ իր
ամբողջ ծիրանիլն ու ուղեւիւր վերակերպու-
նացած : պատկերները, նոյն իսկ կը տարբի-
նակ են, ճիշդ են գրիթէ մշտ, տեղին յար-
մար, եւ ճաշակով արտայայտուած : Կարելի է
նկատել տեղ տեղ փոքրիկ բիծեր, բայց այդ
բիծերը չափ քիչ են եւ կը հալին ամբողջին
լուսավառ գեղեցկութեան մէջ :

Ճաղաչափութեան մասին՝ Եւրոպեան պահ-
պանած է իր նախասիրութիւնը աջն տեսակ մը
« ազատ ոտանաւորին » համար, որ, ինչպէս

բաժնէ արդէն, ոտանաւոր չէ բնաւ, այլ
քերթողական արձակ. բայց այստեղ՝ Լուսադին
կտորներուն մէջ՝ այդ արձակը շատ աւելի ներ-
գահնակ է, եւ զմայլելի կերպով կ'երգէ այն
ամբողջ թուաւորն, լախ, անկաշխան, քե-
մայքառ երաժշտութեամբ զոր արձակը կարող
է տալ, ոչ միշտ գարգաղութիւն, ոչ միշտ կար-
ծութիւն ու ոչ միշտ դոնէկոթիւն կամ ուսմ-
կութիւն չին խաթարեթ տողերուն ազար զը-
նացքը, որ կը սահի ազատ բայց զանչ շար-
ժուածով մը՝ վրայէ վրայ գրո՛հ տուող ալիքներու
պէս : Գնահատելով հանդերձ ինչ նշանակող որ
ունի այս արձակի երաժշտութիւնը՝ ոչ որ ար-
դէն Եւրոպեանի աստիճանի ուրիշներ որ
փորձած են մեր գրականութեան մէջ՝ առանց
տողերու՝ ոտանաւորի ձեւ տալու չեմ կրնար
սակայն զաւ. չյայտնել որ Եւրոպեան այդ
ձեւին մէջ սահմանափակած լրջայ իշ ներշնչ-
մանց արտայայտութիւնը. Հանրի ալ Ռիւիկի
իսկ, ազատ ոտանաւորը պաշտօն, յաճախ կը
գրէ կանոնաւոր ոտանաւորով, իսկ վերաբը-
նին ազատ ոտանաւորը արդէն չափազանց կը
մօտենայ կանոնաւոր ոտանաւորի : Ազատու-
թիւնը տեղի թանկագին է եւ աւելի ճոխ այս-
դիւնքեր կուտայ՝ երբ գեղեցկութեան ու ներ-
գահնակութեան բարձրագոյն աստիճանին մը
հասնելու համար տարեւտագէտը ինքնակամ-
բէն իր ներշնչութիւնը կը ճկեցնէ ու կ'է աստիճա-
նով՝ բայց վերջապէս գոյութիւն տեսցող հա-
մաշափութեան մը :

Եթէ Եւրոպեան չի համակրիր ոտանաւորի
չափազանց կանոնաւոր ձեւերուն, թող դէթ
փորձէ այն ձեւերը՝ որ միշտ ոտանաւորի սահ-
մանին կը պարզանին բայց աւելի ազատ կա-
նոններու վրայ հիմնուած են, մեր նին հայկա-
կան — թի՛, գրարար եւ թէ աշուղական —
բանաստեղծութիւնն այնքան հարուստ է այդ
կարգի տաղաչափական ձեւերով, որոնցմէ մեր
լուսնաստեղծութիւնը զաւալի է որ բնաւ կամ
չափ քիչ է օգտուած, մեր հին բանաստեղ-
ծութեան մէջ տաղաչափութեան բոլոր ձեւերը
եւ աստիճանները կան, ամենականոնաւորէն
մինչեւ ամենաազատը, մինչեւ կշառար ար-
ձակի մօտեցողը, ու նոյն իսկ այն ինչ որ կ'ընէ
Եւրոպեան, նոյն իսկ ան, եւ հոյակապօրէն
ուղորտած : Արդէն ինչ որ կը մեղադրեմ իրեն,

այդ ձեւը՝ որ իր լայն գեղեցկութիւնն ունի՝ զօրծածելը չէ, այլ անոր մէջ սահմանափակութիւն է, ասով իր տողերուն երաժշտութիւնը տեսակ մը միակերպութեան դատապարտելը:

Կայ սակայն կէտ մը որ պէտք է մեր բանաստեղծներուն ուշադրութիւնէն չլրկիլի. արձակի մէջ, նոյն իսկ քերթողական արձակին մէջ, երբեք պէտք չէ խստեղ կանոնաւոր տաղաչափութիւնը. կը յիշեմ կարդացած ըլլալ Անարտիստի եւ Վ. Փափաղեանի արձակ քերթութեան, որոնք՝ թէպէտ արձակի ձեւով գրուած՝ ծայրէ ծայր՝ գրեթէ անխառնօրէն հնգամական Ֆրագնիերէ կազմուած են. քերթողական արձակին երաժշտութիւնը ուրիշ է, եւ այդ կուռ ու միակերպ համաչափութիւնն չէ որ կը կազմուի, ընդհակառակն. իսկ աւելի անախորժ է արդիւնքը երբ կանոնաւոր ոտանայ ուրով տողերէ յետոյ՝ միեւնոյն քերթուածին միեւնոյն տունին մէջ արձակին անհանուրձնանք աներաժշտական անաղկալիքն կը հանդիպի մարդ. այդ սխալը գործած է Եարճանեան Անպեթին երգին մէջ. քերթուածը կը սկսի երեք տողերով ոչոնք կանոնաւոր տաղաչափութեամբ գրուած են, թէեւ տարանման չափով.

Արեւն ելաւ, երիվար, եւ մեկնումի ժամն է
այս, 4—3—4—3.
Ըսպատէ որ ոտքս անցնենմ ասպանդակիդ չո-
ղարձակ 4—4—4—3.
Ալքերուդ մէջն իմաստուն ինչպատակս կը կար-
գամ 4—3—4—3.

Բոց անս վարժուելէ յետոյ այս համաչափ տողերուն, կը տեսնենք մեր դէմը չորրորդ տողը՝ որ ամէն չափէ դուրս կը ցատքէ ու « կ'արւի » տունին մինչեւ այդ կէտն ընդգրկած կանոնաւոր երաժշտութիւնը.

Օ'ն, ի՛նչ ցնծութիւն ցնծութիւնս, օրհնեալ ըլլաս,
երիվար:

Այդ ամբողջ քերթութեան մէջ այդ սխալը կ'երեւայ ծայրէ ծայր եւ անյողակի ըստ — կանոնաւոր տաղաչափութեամբ գրուած տողերը այնքան գեղեցիկ են, որ ցաւս աւելի կը չեւ-

տուի տեսնելով որ Եարճանեան չի փորձեր իր քերթութեանը — գէթ երբեմն — ամբողջապէս հիւսել այդ կարգի տողերով. եւ, ինչո՞ւ մեղքս պահեմ, որքան ալ քերթողական արձակը, ազատ ոտանաւորը կը սիրեմ, ես համոզուած եմ որ քնարերգութեան ամենէն հոյակապ ձեւը կանոնաւոր ոտանաւորն է, ճապոնի ու լայն ու քամայքո՞՞ որքան ուզե՞ք ճայջ միշտ կանոնի, համաչափութեան հնազանդ. եթէ Եարճանեան համոզուած չէ ասոր, ի՞նչ իր իսկ այդ կարգի տողերը զատէ, եւ ետեւէ ետեւ կարդայ. անոնցմէ մէկ քանին կ'ը յիշեմ ստորի, հատորին է՛ն աղուոր տողերն են — իր «տող», իր երաժշտական Ֆրագ.

Հովն մայրը շեփոր մըն է որ կը հնչէ հեռուներէն,
Անձանները օսիկ եղան պատերազմի վաշտերու պէս.

Տեսէք սա քառականը.

Անջրպեհն անմայրածիր բոխիլով առջեւ կը մեռնի,
Ու փաղփնեհն մեղաւոր փայլերով օսկը կը խո-
ճարիմ.

Ազուսներու սեւ երամներ փո հոսանքդ դողաւոր,
Ամպերուն մէջ, ամպերուն մէջը կ'ապաստանին:

Վերցուցէք վերջին տողին աւելորդ ու ան-
հերքաշակ ը-ր (մէջը), եւ երկրորդ տողին մէջ
փոխեցէք երկու վանկ, « Ու քաղաքները մե-
ղաւոր քայլերուդ տակ կը խոնարհին ». կ'ու-
նենաք զմայլելի տողեր, եւ ճակը կը-ին ան-
հերքաշակութիւնն ալ կ'անհետանայ:

Այս հկատողութիւնն ըրած ատենս, տա-
րակոյս չուշիմ որ Եարճանեան արդէն ինքնին պիտի դիմէ օր մը դէպ ի « բուն » ոտանաւոր. դէպ ի ճշմարիտ « լեզուն » աստուածներուն. իրեն պէս արուեստագէտ մը չի իշխար չձգտիլ դէպ ի գերագոյն քաղցրութիւնը եւ կատարե-
լութիւնը իր « տող » երանս: Ապետին կը-
յր »ին « խառնուրդ » թելադրական է. հիւթին
ընտ թիւնը կարծես բնադդաբար մղած է բանաս-
տեղծը՝ հակառակ քերթողական արձակով դրե-
լու իր որոշման՝ ոտանաւոր մշտեղոր: Ու չէ՞
որ հոյ երգուած ճախրապաղ հմուտն իսկ,
գերադրական պատկեր թիւաւոր աղատութեան,
իր « քառասորակ » արչաւին մէջ կ'արձակէ

երաժշտութիւն մը յստակօրէն « կշռաւոր » :

Ռեքեոս Պերպլեբան. — Ամենախոր ցաւով իմացաւ Ռէթլուս Պերպլեբանի մահը : Հօգոր ու ագնիւ դէմք մըն է որ կ'անհետանայ : Աղքատ ընտանիքի մը զաւակ, Հասգիւղի Թաղային վարժարանէն ուրիշ ու եւ է դպրոց չսուսած, ալի կուռ նկարագրի եւ Թափանցող մտքի տէր մարդը՝ ինքնուսուժեամբ՝ տիրացած էր բազմաակողմանի հմտութեան մը : Իր կամքի ու ժողով ու իր դաստարարի մէն կ'արդողութիւնս ներսով միայն հարուստ, յաջողած էր հիմնել քոլէժ մը, որ լաւագոն կրթական հաստատութիւններէն մէկն եղաւ Պոլսոյ ու հարկաւոր դարգացած եւ ազգասէր երիտասարդներ հաւցուց ազգին : Մամուրեանին պէս՝ ազատամիտ պաշտպանողական՝ մըն էր ինքն ալ, եւ այդ ուղղութիւնամբ գործած է ու օգտակար եղած է ազգային կեանքին մէջ : Շիտակ, ուժեղ ու ագնին նկարագրով մարդ մըն էր, խորապէս համոզուած այն սկզբունքներուն որոնց յարած էր, խանդավառօրէն 'նուիրուած' հանրային գործունէութեան, խոր, բուռն, համով ու մանթիկ, քիչ մը ցարգմանակաւոր պաշտուծով մը լեցուն զէպ կ'ամէն ինչ որ « գեղեցիկ է, բարի եւ ճշմարիտ » : Այս բառերու երբորդութիւնը կը սիրէր յաճախ կրկնել, իր նշանաբանն ըրած էր զայն, — եւ որովհետեւ չափազանց յաճախ կը կրկնէր իր գործածներուն մէջ, ինծի պատահած է՝ ատենով՝ զինքը ծաղրել ատոր համար : Երբեք առանց ու եւ է կատակել է որ կը ինչմ աջ երեք ագնիւ բառերը՝ իր մահուանն առթիւ : Պերպլեբան իրապէս կը սիրէր այդ երեք բառերը, եւ ապրիցաւ զանոնք : Եւ իր շիրմին լրայ ալի երեք բառերը պէտք է քանդակուին իր անուրին հետ, որ պիտի սիրելի մնայ Հայոց որքան սիրելի ըլլան « ճշմարիտ, բարի ու գեղեցիկ » :

Իբր ուսուցիչ՝ ունէր մեծ յատկութիւններ. գիտէր սիրցնել իր աշակերտներուն զբաղանդութիւնը, մեծ ագնիւ գրականութիւնը. աւելորտ, հմտալից ու նրբազատ վերլուծումով կը կարգար ու կը բացատրէր անոնց վարպետներու էջերը լինէ՛ր փոթ՝ հոթէ, իր անձով քիչ մը շատ լեցուն, ի՛ր գործերն ալ կը կարգար յաճախ,

չափազանց յաճախ, մեծ վարպետներու էջերուն հետ . . .) : Իր վարժարանէն ելած են տաղանդաւոր գրողներ, Բաշլեան, Շաքլեան, Սարգսեան, Վ. Տիրեան, Միքայէլ կերեան . . . Զրաքեան, Եւ, այդ գրողները արտաքին տարբեր եւ նոյն իսկ ներսակ ազդեցութիւններով կազմուած էին քան Պերպլեբանի գեղեցկագոյնական ուղղութեամբը . բայց անոնք ամենքն ալ հոն՝ Պերպլեբանի յարկին տակ՝ սորված էին սիրել զբաղանդութիւնը, իրենց զբաղանդ անձնաւորութեան զարթոնումը այնտեղ զգացած եւ իրենց մտաւոր զարգացման նախատարրերը այդ վարպետին ձեռքէն ստացած էին : Եւ այդ պէտք է հաշուի առնուի :

Պերպլեբան ծանօթ էր նաեւ իրրեւ ատենաբան . . . իր նշուռ գեղեցիկ ձայնը, իր խօսքի մեծ դիրութիւնը եւ վայելչութիւնը, հմտութիւնը եւ ձեռնբերեցութիւնը որով կը խօսէր իր ընտրած նիւթերուն վրայ՝ զինքը Պոլսոյ լաւագոյն պերճախօսներէն մէկ կ'այտնուէր, եւ յարգելի ամենուն, նոյն իսկ անոնց որոնց համար իր ճարտասանութիւնը թատերական եւ մերթ ուսուցիչի բան մը ունէր :

Իր զբաղանդ գործը, հակառակ բոլոր վերապահումներուն զոր կարելի է ընել անոր մասին, ունի իրական արժանիք . իր լեզուն ծայրա եղունք արուեստական էր, խառնուրդ դրաքարի եւ աշխարհաբարի, իր ոճը յաճախ « գրեական » էր քան ինքնարուեստ ու բնական . բայց անհնար է իր մէջ չտեսնել ներհուն միտքը որ շատ բան ուսումնասիրած եւ ըմբռնած էր, որ գիտէր գրելու արուեստը, եւ որ միշտ համոզուած ու յաճախ խանդոտ մտածման մի տպաւորութիւնը կը թողուր. իր ոճը, շատ հեղ ծանր ու մերթ ճոռած, երբեք տափակ չէ . Պերպլեբանի մէջ կար քանաստեղծ մը, արուեստագէտ մը՝ հոեադրական կազապարին մէջ դժբաղդաբար բռնադատուած, բայց որ շատ անգամ յայտնած է ինքը՛նքը՝ 'ներքին կրակով մը որ հակառակ ամէն բանի կենդանի կը կացուցանէ այդ « դատաւորի գրականութիւնը » . Եւ մերթ՝ երբ գրողը կրցած է ինքզինքը ազատել ուսուցչին ու հոեադրին լուծելն՝ 'նոյն իսկ երեւան բերած է ոճ մը վառվռուն, գունազոյզ ու ճկուն : Մարդիկ եւ իրիկն շատ մը էջերը, ճառերէն մէկ քանին պիտի մնան՝ իրենց գաղա-

փառնեցուն ազնուութեամբ, ոճին վայելչութեամբ եւ աշխուժով. իսկ ամբողջ գործը միշտ պիտի կազմէ հրահանգիչ, շինիչ ընթերցում մը՝ նորաձուտ պատահիներու համար:

Վերջին տարիներուն մէջ, Պէրպլեբեան իր մաքին ճկունութեան փայլուն ապացոյց մը տուաւ ընդդէմով «նոր» երու լեզուն ու նոյն իսկ՝ գրեթէ՝ գրական ճաշակը. իր աշակերտ Նեփոյանի շարժանութեամբ ու երազեքինեան Նեփոյանի հետ յառաջադրանք, զոր ինք գրած էր, հոյակապ էջ մըն էր պատուական աշխարհաբարի, պայծառ, հարուստ ու երանգաւոր մըտածման եւ ճապուկ վայելչութիւն:

Հայ ուսմանթիւփին ամենէն յատկանշական, ամենէն պատկառելի դէմքերէն մին էր Պէրպլեբեան. իր մասը մեծ կորուստ մըն է չափց համար: Իր յիշատակը, յարգանքի մէջ փաթթուած, միշտ պիտի ապրի սրտին մէջ անոնց որ կը սիրին ինչ որ ազնիւ է:

Անարդար անեղութիւնք. — Յովսէփ Սեբաստայի իր կողմէն բանաստեղծութիւնները որ հրատարակուած են Անսիսիսի այս թիւին մէջ, ի յայտ կը բերեն թարմ ու կրակոտ միտք մը, որ արտայայտութեան մէջ դեռ խորիւրտաւոր, բայց զգաճամբ, երեւակայութեամբ ու պատկերներ գտնելու ձիրքով հարուստ, կը խոտառնայ երկրորդ Վարուժանի մ'ըլլալը. կը մտաբերման սակայն որ ըլլաւ — եւ կարող կը կարծած զինքը — ինքնատիպ բանաստեղծ մը ինչպէս Վարուժանը, եւ ո՛չ Վարուժանի յաջողակ հետեւող մը. ասիկա կ'ընէ որովհետեւ Վարուժանի ազդեցութիւնը բաւական զգալի է այդ բանաստեղծութեանց ոճին ու նոյն իսկ տաղաչափութեան մէջ. Իսոյն ինչ որ ամանաւորապէս կ'ողջնէ մասնանիշ ընել այդ բանաստեղծութեանց առթիւ, այն մէկ քանի խորհրդածութիւններն են զոր անոնցմէ մին ինքի կը ներշնչէ: Այդ քերթուածին զազափարը երրորդ անգամն է որ կ'երեւայ մեր գրականութեան մէջ. է՛ն առաջ, Պարթեւեանն էր որ Ոսայի նորապէսպին մէջ զայն արտայայտեց, յետոյ՝ անառնու գրող մը կընենց զայն նորապէսպին մէջ զոր Դոշալիք հրատարակած էր. այս քերթուածը կ'երրորդ

դէ զայն՝ Հաւանական է որ Դոշալիք վիպագիրն ինչպէս եւ Յովսէփ Սեբաստային առանց Պարթեւեանին էլը ճանչնալու՝ ինքնաբերաբար յղացած են այդ զազափարը, որուն՝ արդէն իւրաքանչիւրը քիչ մը տարրեր ձեւ տուած է: Պարթեւեան ցոյց կուտար հայ աշխիլ մը, որ՝ Բիրտէ մը բուսաբարուած, ծննդաբերութեան անմիջապէս յետոյ՝ նորածինը ռոքերուն տակ կ'առնէ ու կը սպաննէ. Դոշալիք վիպագիրն հերոսահին, միւսնայն պայմաններուն մէջ, իր ձեռքովը չի կատարեր սպանումը, այլ կը դռնէ իրեններուն՝ «Սաակեցուցէք շան զատկը»: Սեբաստային սպանման ազազակը կը դնէ գծաւոր մօր բերնին մէջ՝ երբ դեռ զաւակը արգանդին խորը կազմուելու վրայ է: Դրական տեսակէտով՝ Պարթեւեանի նորապէսպին էջ մըն էր, եւ վեր կը մնայ նոյն զազափարին արտայայտող յաջորդ երկու. գրուածքներին. բայց զազափարը տգեղ է, եւ անոր յամու վերերեւումը ուրիշ հայ մտքերու մէջ անախորժ է ինքի կ'ըմբռնեմ ցաւը, ամօթը, յուսահատութիւնը, կատաղութիւնը որով այդ զազիք ու վայրագ պայմաններուն մէջ բռնարարուած աղջիկ մը պէտք է գալարուի՝ զգուցի վր ծոցին ինչպէս անիծուած ու դարելի համարյոք մը պտուղին. բայց չեմ ըմբռնիր որ սոյդ կատաղութիւնը, փոխանակ ուղղուելու Բիւրտին դէմ, կամ նոյն իսկ իր տան պատիւը պաշտպանելու անկարող հայ տղամարդուն դէմ, եթէք ծանրանալ առաջ ճակատագրի մը անդիտակից ծնունդ անմեղ երախտի մը վրայ. այդ յղացման մէջ ազնուութիւնը կը պակսի: Հայ տղամարդը լուռ կը համբերէ՝ իր աղջկան, իր քրոջը լըրճուելուն, ու հայ վրժառութեան զգացումը ուրիշ կերպով չի յայտնուիր բայց եթէ խելճ նորածին մը ջախջախելու գիւրին ու անդիտան արարքին մէջ: Ազնուութիւնը կը պակսի՝ լուռ այդ զազափարին մէջ, պէտք է աւելցնել՝ բնականութիւնն ալ: Ոչ մէկ հայ աղջիկ այդ վարմունքը չէ ունեցած, Բիւնենք մօտէն հայ իրաւանութիւնը, եւ պիտի տեսնենք որ հայ զեղջիկուհին իր քնաղղղով աւելի ճիշդ, աւելի գեղեցիկ կերպով լուծած է այդ քստմեկի հարցը քան մեր գաղղղները. յետեւ՝ այդ հրէշալիք պայմաններուն մէջ զաւակի տէր եղած հայ աղջիկներէն՝ ինչպէս ինքի պատմած են Հայաստանը:

տանցիներ, չկրնալով պահել՝ իբրեւ իրենց զաւակը՝ իրենց ամօթին ու ստրկութեան այդ ցաւագին ու կենդանի ապացոյցը, բայց եւ միտքերէն իսկ չանցնելով անոր մէջ մազին դրպչիւ, զայն զրկած են՝ զողունի՝ գիւղին եկեղեցւոյն դուռը կախելու, իբր որք, իբր դժբաղդ անծանօթ մը որ հայր մայր չունի, որպէս զի բարի անցորդը զայն որդեգրէ՝ առանց գիտնալու անոր ով կամ ուրկից բլալը :

Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Թ. Գ. — Անահիթի այս թիւին մէջ հրատարակեցի վերջին մասը Ստեփան Փափազեանի յուշատետրին, որուն առաջին մասերը լոյս տեսած են այս թերթին նախորդ տարիներուն մէջ : Տեղի պակասը զիս կը ստիպէ յաջորդ թիւին թողուլ այդ յուշատետրին առթիւ գրած յօդուածիս հրատարակումը :



ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԱԿԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Ապրիլ 16ի իրիկունը, Փէլէշի սրահին մէջ սեղի ունեցաւ ժողովրդական երաժշտութեան նուագահանդէս մը, զոր կուտային Սյ. Մ. Բաբայեան եւ Տիկին Շ. Բաբայեան-Լալուա : Օր. Մ. Բաբայեան երգեց հայկական, ֆրանսական, յունական եւ ռուսական ժողովրդական երգեր քսանի չափ, եւ տիկին Շ. Բ.-Լալուա դաշնակի վրայ անցեց այդ չորս ազգերու պարի եզանակներ :

Ունելիպրները, որ՝ մեծ մասամբ հրաւիրեալ Եւրոպացիներ էին, ջիւր ընդունելութիւն մ'ըրին երկու տաղանդաւոր արուեստագիտուհիներուն : Մամնաւորապէս յաջողութիւն գտան հայկական եզանակները . քննադատական յօդուածները որ երեւցան երաժշտական մամուլին մէջ, մեծ համակրութեամբ կը խօսին անոնց մասին : Պ. Լուի Լալուա հմտալից բանաստեղծ

ւթեամբ մը բաղդատական ուսումնասիրութիւն մ'ըրաւ այդ չորս ազգերու ժողովրդական երաժշտութեան : Բաբայեան քայրերը, նուագահանդէսին հասոյթը, 50 ֆր., յանձնեցին Փարիզի Հայկական Միութեան, Հայ սովեալներուն ու զարկուելու համար :



ԱԼԵԿՍԱՆԵԱՆ ՆՈՒԱԿԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 15ի իրիկունը, Տիրան Ալեքսանեան նուագահանդէս մը տուաւ Պերլիօզ սրահին մէջ, աջակցութեամբ Տիկին Մոնթէօ-Պարիէրի, Պ. Տրվերթսի, Շառլ Լըվառէի եւ Անտրէ Կայնարի, եւ գտաւ՝ ընդ սովորականին՝ փայլուն յաջողութիւն մը :



ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՌՈՐԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԸ

Մայիս 4ի իրիկունը, Ռեսթորան աը Փարիի սրահներէն մէկուն մէջ, Փարիզի Հայ Աշխատաւորաց Միութեան անդամները հացկերոյթով մը տօնօրէն զատական հիթուաւ Հացկերոյթէն յետոյ, հանգանակութիւն մը ըրին ի նպատակ թրքահայաստանի սովեալներուն . գումարը՝ 30 ֆրանք՝ յանձնեցին Փարիզի Հայոց Հոգաբարձութեան :



Le Gérant : FRÉDÉRIC MACLEIN
Imp. D. DOGHRAMADJIAN
18, Rue des Gobelins, l'aris.